

A nyomaték jelentésmeghatározó szerepe határozós szerkezetekben

1. Alig akad újabb keletű beszédsajátság, mely olyan erős ellenkezést váltana ki, mint a „pesties” hangsúly. Amikor egy spontán beszélgetésvétel néhány nyelvész kollégánkkal meghallgattunk, a legtöbben az ilyenfajta szólamhangsúlyt kifogásolták: „nagyon *peches*”, „szó sincs róla”, „ne bánt-satok”, „sérthetetlen *vagyok*”, „teljesen *letörtek*”, é. í. t. A kifogásolt szólamok zömében a nyomatékeloszlás tért el a megszokottól. A nyomaték a szerkezetek második (harmadik) tagjára esett, és nem az elsőre. Különösen gyakori az ilyen eltolódás határozós és jelzős szerkezetekben.

A nyomatékeloszlás esztétikai hatása nem független a szólamok hang-lejtésétől. Akkor bizonyult különösen bántónak az eltolt nyomaték, amikor a nyomatékos szótagban mintegy terecel emelkedett a hang, és ezt a jelentékeny emelkedést kvartnyi esés követte:

... sérthetetlen ^{va-}
gyok.

Sokkal kevésbé vagy egyáltalában nem volt zavaró a nyomatékeltolódás a szólamok egy részében, amikor a dallam egy hangnyit emelkedett a nyomatékos szótaggal, és ezután enyhén, félhangonként ereszkedett:

... nagyon ^{pe-}ches volt.

Kevésbé bántó a nyomatékeltolódás akkor is, ha a hang lelépésével párosul:

... nagyon *peches*.

Más esetekben (pl. „sérthetetlen *vagyok*”) nem enyhítette a hanglejtés a nyomatékeltolódás kellemetlen hatását.

Nyelvművelőink, nyelvészeink többnyire a német nyelv hatására vették vissza a nyomatékeltolódást (BULÁNYI GYÖRGY, A magyar hangsúly romlása: MNy. XI. (1944), 330–348; JACOBI LÁNYI ERNŐ, Hangsúly és hang-

lejtés: XXXV (1939), 102—111). Kétségtelen, hogy a német és a magyar mondat nyomatékeloszlása merőben eltér egymástól ezen a ponton: a német köznyelvben a nyomaték többnyire a szó szerkezetek második tagjára esik „In einer Wortgruppe, in der sich eine oder mehrere Beifügungen mit einem Beziehungsworte verbinden, erhält das *letzte* sinnstarke Glied den vergleichsweise stärksten Ton, ohne Rücksicht darauf, ob es auch das sinnwichtigste der ganzen Gruppe ist” írja F. TROJAN (Deutsche Satzbetonung, Wien—Stuttgart 1961, 3), a magyarban pedig többnyire a szerkezet első tagjára, legalábbis a határozós és jelzős szó szerkezetek esetében.

2. Az is nyilvánvaló, hogy ez az általános „szabály” éppen csak megközelelti az igazságot (vö. DEME LÁSZLÓ, Hangsúly, szórend, hanglejtés, szünet: A mai magyar nyelv rendszere. Budapest 1962, II, 458 és k.). A fokozó *nagyon hegyes* szerkezetben a nyomaték rendszerint az első tagra, a határozóra esik. A csökkentő jellegű *kissé hegyes* szerkezetben viszont többnyire a második tagra. S ez a kettősség nemcsak a mértékhatározós szerkezetben tapasztalható:

Messzire mentek.
Bármikor eljöhetsz.
Gyorsan dolgozik.

Valahol sétálnak.
Néha meglátogatták.
Lassanként rendbejöttek.

é. í. t.

Egyes határozófajtákról könnyebben siklik át a nyomaték az állítmányra. A tekintethatározó („szemre *impozáns*”) a megengedő határozó („gyermek léte *kiállt* vele”) nyomatéka kevésbé stabil, mint például az eredményhatározó vagy az állapothatározóé („*darabokra vágta*,” „*vadként üldözték*”). A határozatlan névmási határozó nyomatéka lényegesen bizonytalanabb, mint a kérdő névmási határozóé, mely ritkán veszíti el nyomatékát (vö. DEME, MNyR. II, 459): „valamennyire *megtanulta*”, „*Mennyire tudja?*” Az esetek többségében nyomaték-talan a *bizonyára*, *remélhetőleg*, *alighanem* típusú „határozó” („*bizonyára elfelejtették*, *remélhetőleg megadja*”, „*alighanem nagyobbak*”).

A mondatrészek nyomatékosságával kapcsolatban csak statisztikai jellegű szabályok állíthatók fel. Egyik sem kizárólagos érvényű (DEME, MNyR. II, 460).

Az adott helyzetnek megfelelően ugyanaz a határozó hol nyomatékosabb, hol kevésbé nyomatékos, mint a meghatározott mondatrész.

Amott kerekedik egy fekete felleg.
Vasárnap érkezett.
Ijedtében esett el.
Cserében adta.
A disznóknak vetették oda.
Kétszer jött el.
Fejhosszal vezet.
é. í. t.

Amott tüzet gyújtottak.
Vasárnap meglátogatták.
Ijedtében elesett.
Cserében odaadta.
A mesternek megengedték.
Kétszer átjöhet, de...
Fejhosszal harmadik (lett).
é. í. t.

Gyakran a nyomaték helye jelzi csak, hogy a mondat milyen körülmények között hangzott el, s hogy mi állt éppen az érdeklődés előterében (BALASSA JÓZSEF, Hangsúly a magyar nyelvben: NyK. XXI, 401—434).

Ott futottak.
Sokan úsztak.
Vasárnap kirándulnak.
Percekig hallgattak.
Azután énekelt.
Kicsit késett.
é. í. t.

Ott futottak.
Sokan úsztak.
Vasárnap kirándulnak.
Percekig hallgattak.
Azután énekelt.
Kicsit késett.
é. í. t.

Ezekben az esetekben a nyomaték módosítja (az egyébként homonim) mondatok szerepét, értelmét, anélkül, hogy a határozó jelentése érzékelhetően megváltoznék. A hangsúly eltolódása a két mondatrésznek aktuális szemantikai súlyát módosítja csak. Kiemelésről szoktunk beszélni ilyenkor.

Az „Ott futottak” mondat egy (valóban feltett vagy hallgatólago) „Hol futottak?” kérdésre felel. A hallgató tudja, hogy futottak, csak azt szeretné tudni most, hogy hol. Más körülmények között hangzik el az „Ott futottak”. Az elbeszélő nyomon követte a kis csoportot, akik mindeddig lépésben haladtak. Ahhoz a bizonyos (említett vagy ismert) ponthoz érve futni kezdtek. Ezúttal ennek a ténynek van nagyobb informatív értéke.

Ha a klasszikus logika hagyományaival ellentétben a kérdésből kiindulva értelmezzük a kijelentést, akkor azt mondhatjuk, hogy minden kijelentés egy ténylegesen feltett vagy virtuális kérdésre adott válasz. A közlés egészére irányuló kérdésre (Mi történt?) adott válasz a kiemelésből mentes kijelentés, a valamelyik meghatározott, megnevezett részletre irányuló kérdésre (Péter törte el a vázát? A vázát törte el Péter?) az egyik vagy másik mondatrész kiemelésével felelünk (vö. H. REICHENBACH, *Elements of Symbolic Logic*. New York 1947, 340–3; LADÁNYI P., A kérdőmondatok logikai analizéséhez: NyK. LXIV (1962), 187–207).

3. Igen sok esetben a nyomaték helyének változtatásával a határozó jelentését módosítjuk, és ezáltal módosul a mondat értelme. Az „Egyfelől hallottam a két hangot” mondatban más a határozó jelentése, mint az „Egyfelől hallottam a két hangot...” szócsoporthban. A nyomatékos határozó helyett azt is mondhatnánk, hogy „ugyanabból az irányból”, a hangsúlytalannak viszont az „egyrészt” felelne meg. A „tetejében sétáltak” valamilyen épület tetejére utal, a szerkezet értelmezésénél a *tető* szó eredeti jelentéséből kell kiindulnunk; a „tetejében sétáltak” szerkezetben ellenben a határozó a „ráadásul még”-gel helyettesíthető.

Máskor kisebb a jelentéseltérés. Az „Addig tanulok” és az „Addig tanulok” esetében talán el is siklanánk felette. Ha azonban a két mondatot idegen nyelvre fordítjuk, kitűnik, hogy a nyomatékknak ezekben a mondatokban is jelentésmódosító — s nemcsak kiemelő — szerepe lehet.

(a) Addig tanulok.

Bis dahin werde ich lernen.
I am going to study up to the
time.
J'apprendrai jusqu'à tel moment.

(b) Addig tanulok.

Inzwischen werde ich lernen.
In the meantime I am going to
study.
J'apprendrai pendant ce temps.

Az (a) mondatban az *addig* a cselekvés végpontjára utal, a (b) mondatban pedig egy másik cselekvéshez szabja a tanulás időtartamát. „Amíg ez és ez történik (resp. meg nem történik), tanulni fogok.”

Az idegen nyelvre való fordítás során a nyomatékkaal jelzett tartalmi eltérés morfémiikus formát ölt, megragadhatóvá válik. Három bilingvis ismerősünket kértük meg arra, hogy fordítsák le az itt következő homonim szerkezeteket németre, franciára, illetőleg angolra. Az áttekinthetőség kedvéért betűrendben közöljük a fordítási kísérletek eredményét.

(a) <i>Addig</i> tanulok. <i>Bis dahin</i> werde ich lernen. I am going to study <i>up to that time</i> . <i>J'écirai jusqu'à tel moment</i> .	(b) <i>Addig</i> tanulok. <i>Inzwischen</i> werde ich lernen. In the meantime I am going to study. <i>J'écirai pendant ce temps</i> .
(a) Alapjában elhibázott. Es ist <i>im Grunde</i> verfehlt (vagy: grundverfehlt). It's <i>radically</i> false. Cela pêche <i>par la base</i> .	(b) Alapjában elhibázott. <i>Im Grunde</i> genommen (vagy: Eigentlich) ist es verfehlt. It's a false step <i>after all</i> . <i>Au fond</i> (vagy: A proprement parler) c'est une affaire manquée.
(a) Alig várta. Das hat er (vagy: Sie) <i>kaum</i> erwartet. He <i>hardly</i> expected it. Il <i>ne l'attendait guère</i> .	(b) Alig várta... Er konnte es <i>kaum</i> abwarten. He <i>could hardly</i> wait until... Il attendait <i>impatiemment</i> que...
(a) Általában beszéltek róla. Man sprach davon <i>im allgemeinen</i> . They spoke about it <i>in a general way</i> . On en parlait <i>dans les grandes lignes</i> .	(b) Általában beszéltek róla. <i>Im allgemeinen</i> sprach man davon. They <i>generally</i> spoke about it. <i>En général</i> on en parlait.
(a) Attól kérhette. <i>Von ihm</i> hat er es wahrscheinlich gebeten. He probably asked <i>her</i> for this. <i>C'est à lui</i> qu'il a du le demander.	(b) Attól kérhette. <i>Nä, den</i> hat er darum bitten können. <i>A lot of good</i> it would have done <i>him</i> to ask her for. <i>Il avait beau</i> le lui demander.
(a) Azalatt aludt. <i>Darunter</i> schlief er. He slept <i>under this</i> (tree). Il dormait <i>endessous</i> .	(b) Azalatt aludt. <i>Inzwischen</i> schlief er. <i>Meanwhile</i> he slept. <i>Pendant ce temps</i> , il dormait.
(a) Azért dolgozik. Er arbeitet <i>dafür</i> . <i>That's why</i> he works. <i>C'est pour cela</i> qu'il travaille.	(b) Azért dolgozik. <i>Trotzdem</i> arbeitet er. <i>Nevertheless</i> he works. Il <i>n'en</i> travaille <i>pas moins</i> .

- (a) Azon felül építkeztek.
Darüber wurde gebaut.
 They build it *over that* (line).
 On faisait des constructions *au-dessus de* (cette ligne).
- (b) Azonfelül építkeztek.
Überdies wurde gebaut.
 And *moreover* they built.
Outre cela on faisait des constructions.
- (a) Azontúl építkeztek.
Dahinter ließen sie bauen.
 They built even *further out than that*.
 On faisait des constructions *au-delà*.
- (b) Azontúl építkeztek.
Außerdem ließen sie bauen.
After that they started building.
En outre on faisait des constructions.
- (a) Biztosan futott.
 Sein Lauf war *sicher*.
 He ran *steadily*.
 Il courrait *en assurance*.
- (b) Biztosan futott.
Sicherlich lief er.
 He *must have* run.
 Il a couru *probablement*.
- (a) Csak kiabált.
 Der *aber* brüllt und brüllt.
 He *keeps* on shouting.
 Il cri *sans cesse*.
- (b) Csak kiabált.
 Er brüllt *ja nur*.
 He is *only* shouting.
 Il *ne fait simplement que* crier.
- (a) Csakhogy elfelejtette.
Endlich hat er es vergessen.
Fortunately he forgot about it.
Heureusement qu'il l'a oublié.
- (b) Csakhogy elfelejtette.
Nur daß er es vergessen hat.
The only thing is he forgot about it.
Oui, mais il l'a oublié.
- (a) De fázom!
 Wie mir kalt ist!
 How cold I am!
 Comme j'ai froid!
- (b) De fázom.
 Aber mir ist kalt.
 But I am cold.
 Mais j'ai froid.
- (a) Egészen tönkrement.
 Er hat *völlig verkracht*.

 He has gone under completely.
 Il est *tout à fait* ruiné.
- (b) Egészen tönkrement.
 Er ist ganz *heruntergekommen*
 (vagy: *zusammengebrochen*).
But really, he has gone under.
Il en est malade cet homme.
- (a) Egyben kérte.
 Er bat (vagy: wünschte) es *in einem Stück*.
 He asked for it *in one piece*.
 Il le voulait *en un morceau*.
- (b) Egyben kérte...
Zugleich bat er...

 At the same time he asked...
En même temps il le priait...
- (a) Egyből elbukatta.
 Sie ließen ihn *glatt* durchfallen.
 He failed *immediately*.
 On l'a fait échouer *d'un coup*.
- (b) Egyből elbukatta.
Aus einem Gegenstand fiel er durch.
 He failed *in one subject*.
 On l'a fait échouer *en telle manière*.

- (a) *Egyenesen rohant.*
Er rannte *gerade aus*.
He ran *straight ahead*.
Il courait *droit devant lui*.
- (a) *Egyfelől hallottam.*
Ich hörte es *aus der gleichen Richtung*.
I heard it *from one direction*.
Je les ai entendus *d'une même direction*.
- (a) *Egykor találkoztak.*
Sie trafen sich *um eins*.
They met *at one*.
Ils se sont rencontrés *à une heure*.
- (a) *Egyre vár.*
Er wartet *auf eins*.
He is waiting *for one thing*.
Il t'attend *pour une heure*.
- (a) *Egyszer meglátogatom.*
Einmal will ich ihn (gerne) besuchen.
I will go to see her *at one occasion*.
Pour une fois j'irai le voir.
- (a) *Egyszerre csengettek.*
Sie lauteten *zu gleicher Zeit*.
They rang the bell *simultaneously*.
Ils ont sonné *en même temps*.
- (a) *Egyszerűen írt.*
Er hat *einfach (schlicht)* geschrieben.
He wrote *in a simple style*.
Il a écrit *très simplement*.
- (a) *Elég ostoba (ahhoz).*
Er ist schon *so dumm* (um . . .)
Stupid *enough* . . .
Tu es *assez bête* (pour le faire).
- (a) *Előbb felderítem a dolgot.*
Ich werde die Sache *als erster* klären.
I shall *sooner* clear up the matter (than you).
Je l'aurai découvert *avant lui*.
- (b) *Egyenesen rohant.*
Er ist *geradezu* gerannt.
In fact he ran.
Et je vous assure qu'il courait.
- (b) *Egyfelől hallottam . . .*
Einerseits hörte ich . . .
On the one hand I heard it.
J'ai entendu dire *d'une part* . . .
- (b) *Egykor találkoztak.*
Sie trafen sich *erst*.
At one time they used to meet.
Ils se sont rencontrés *jadis*.
- (b) *Egyre vár.*
Er wartet *immer fort*.
He keeps waiting *all the time*.
Il ne fait qu'attendre *sans cesse*.
- (b) *Egyszer meglátogatom.*
Einmal werde ich ihn besuchen.
Some day I will go to see her.
Un jour j'irai le voir.
- (b) *Egyszerre csengettek.*
Plötzlich hörten sie läuten.
All at once the bell rang.
Tout à coup on sonnait.
- (b) *Egyszerűen írt.*
Er hat *einfach* geschrieben.
He *simply* wrote.
Il a *simplement* écrit.
- (b) *Elég ostoba (Így mondta?)*
Dann ist er *hald* ein Dummkopf.
Rather stupid.
Faut-il être bête!
- (b) *Előbb felderítem a dolgot.*
Zuerst werde ich die Sache klären.
First I will clear up the matter.
D'abord je vais le découvrir.

- (a) Először evett.
Er aß *zum ersten mal*.
He ate *for the first time*.
C'était *la première fois* qu'il mangeait.
- (b) Először evett...
Zuerst aß er...
First he ate...
D'abord il a mangé...
- (a) Előtte pihent.
Davor pflegte er zu ruhen.
He rested *in front of it*.
Il se reposait *devant* (cet arbre).
- (b) Előtte pihent.
Vorher ruhte er sich aus.
First he rested.
Avant il s'est reposé.
- (a) Első sorban ült.
Er saß *in der ersten Reihe*.
He was sitting *in the first row*.
Il était assis *au premier rang*.
- (b) Elsősorban ült.
Er saß *vor allem* (vagy: *in erster Linie*).
First of all he was sitting.
Tout d'abord il était assis.
- (a) Emellett evezett.
Daneben ruderte er.
He rowed *alongside it*.
Il ramait *à côté de* (file).
- (b) Emellett evezett.
Dabei ruderte er.
And besides he rowed.
En outre, il ramait.
- (a) Ennél fogva húzta.
Er hat es *dabei* gezogen.
He drew it *by this*.
Il le trainait *par* (la manche).
- (b) Ennélfogva húzta.
Er hat es *daher* gezogen.
And consequently he drew it.
Par conséquent il le trainait.
- (a) Erre tüsszentett.
Darauf hat er *genießt*.
He sneezed *upon this*.
Il a éternué *par-là*.
- (b) Erre tüsszentett.
Hierauf hat er *genießt*.
And then he sneezed.
Là-dessus il a éternué.
- (a) Érthetően megmondta.
Er hat es *verständlich* gesagt.
He told us *understandably*.
Il l'a raconté *très clairement*.
- (b) Érthetően megmondta.
Es ist *verständlich*, daß er
Understandably enough he told us.
Il l'a raconté, *et c'est bien normal*.
- (a) Ezenkívül játszott.
Er spielte *außerhalb* (des Gartens).
He played *outside of it*.
Il jouait *ailleurs*.
- (b) Ezenkívül játszott.
Außerdem spielte er.
And what's more he played.
En outre, il jouait.
- (a) Ezen túl dolgozik.
Dahinter wird er arbeiten.
He works *further out than that*.
Il travaille *au-delà de tel endroit*.
- (b) Ezentúl dolgozik.
Von nun an wird er arbeiten.
From now on he works.
A partir de maintenant il travaillera.

- (a) *Ezzel lépett egyet.*
Mit dieser (Figur) schritt er aus.
 He made a move *with that.*
 Il a fait un pas *avec cela.*
- (b) *Ezzel lépett egyet.*
Damit tat er einen Schritt vorwärts.
And after that he made a move.
Là-dessus il a fait un pas.
- (a) *Ezzel szemben építkeztek.*
Dem gegenüber wurde gebaut.
 They were building *in front of this* (garden).
 Ils construisaient *en face de* (ce lieu).
- (b) *Ezzel szemben építkeztek.*
Im Gegenteil, es wurde gebaut.
On the other hand they were building.
En revanche (vagy: *Par contre*) ils faisaient des constructions.
- (a) *Felőlem jöhetett.*
 Er kam wahrscheinlich *aus der Richtung, wo ich stand.*
 He could have come *from my direction.*
 Il venait probablement *du lieu où j'étais.*
- (b) *Felőlem jöhetett.*
Von mir aus konnte er kommen.
For all of me he could have come.
Quant à moi il pouvait venir tout *à son aise.*
- (a) *Gyorsan írok.*
 Ich schreibe *schnell.*
 I write *rapidly.*
 Je l'écris *à la hâte.*
- (b) *Gyorsan írok . . .*
 Ich schreibe *schnell ein Paar Zeilen . . .*
 I am going to write soon . . .
 Je vais vite l'écrire . . .
- (a) *Hamar megjöttök.*
 Sie kamen *rasch.*
 They came *quickly.*
 Ils sont venus *rapidement.*
- (b) *Hamar megjöttök . . .*
 Plötzlich kamen sie . . .
 They just came . . .
 Alors ils sont venus . . .
- (a) *Helyette dolgozott.*
Statt seiner hat er gearbeitet.
 He worked *on her place.*
 Il travaillait *à sa place.*
- (b) *Helyette dolgozott.*
Statt dessen hat er gearbeitet.
 He worked *instead.*
 Il travaillait *au-lieu de . . .*
- (a) *Hogy fázom!*
 Wie mir kalt ist!
 How cold I am!
 Comme j'ai froid!
- (b) *Hogy fázom.*
 Daß mir kalt ist.
 That I am cold.
 Que j'ai froid.
- (a) *Igazán megtehetnéd.*
 Du solltest es *wirklich* tun.
 You could *really* do it.
 Tu pourrais le faire *de bon.*
- (b) *Igazán megtehetnéd.*
Wirklich (vagy: *Im Ernst*) du solltest es tun.
Really you could do it.
 Tu pourrais *vraiment* le faire.

- (a) Kivételesen jó.
Es ist *unvergleichbar* gut.
It is *uncommonly* good.
C'est *hors de pair*.
- (b) Kivételesen jó.
Es ist *ausnahmsweise* gut.
It is good, *exceptionally*.
Par exception c'est bon.
- (a) Közben aludt.
Er hat *inzwischen* geschlafen.
He slept *while it was going on*.
Il a dormi *entre temps*.
- (b) Közben aludt.
Dabei hat er geschlafen.
In the meantime he slept.
Cependant il a eu le front de dor-
mir.
- (a) Különben élünk.
Wir leben *besser*.
We live *better*.
Nous vivons *mieux* (ici qu'ail-
leurs).
- (b) Különben élünk.
Sonst leben wir.
After all we live.
D'ailleurs nous vivons bien ici.
- (a) Különös módon felelt.
Er hat *in einer sonderbaren Weise*
geantwortet.
He answered *strangely*.
Il a répondu *singulièrement*.
- (b) Különös módon felelt.
Merkwürdigerweise hat er geant-
wortet.
Strangely enough he answered.
Par extraordinaire il a répondu.
- (a) Lassan ébred.
Es dauert stets eine Weile bis er
erwacht.
He wakes *slowly*.
Il met du temps à s'éveiller.
- (b) Lassan ébred.
Allmählich erwacht er aus seinem
Schlaf.
He is just coming out of his sleep.
Il commence à s'éveiller.
- (a) Láthatóan égett.
Es brannte *sichtbar*.
It burnt *visibly*.
On voyait qu'il brûlait.
- (b) Láthatóan égett.
Sichtlich brannte es.
It seemed to burn.
Il semblait qu'il brûlait.
- (a) Látszólag nyugodt.
Er ist nur *scheinbar* ruhig.
He is quiet *only on the face of it*.
Il n'est tranquille *qu'en apparence*.
- (b) Látszólag nyugodt.
Er *scheint* ruhig zu sein.
He *seems to be* quiet.
Il est tranquille *à ce qu'il semble*.
- (a) Legalább ketten lesznek.
Es werden *mindestens zwei* sein.
They will be two *at the very least*.
Ils seront *au moins deux*.
- (b) Legalább ketten lesznek.
Wenigstens wird er nicht allein
sein.
So much the better, there will be
two.
Au moins ils ne seront pas seuls.

- (a) Lehetőség szerint kezeli.
Er behandelt ihn *nach Möglichkeit*.
He treats her *whatever way possible*.
Il le traite *comme il peut*.
- (b) Lehetőség szerint kezeli.
Wenn es möglich ist, behandelt er ihn.
If possible he will treat her.
Si c'est possible, il le traitera.
- (a) Másképpen jelenti.
Er meldete es *anders*.
He reports it *differently*.
Il l'annonce *d'une manière différente*.
- (b) Másképpen jelenti.
Ansonsten meldet er es.
Otherwise he will report it.
Sinon, il l'annonce.
- (a) Mellesleg említette.
Er hat es *nur nebenbei* erwähnt.
He mentioned it *among other things*.
Il l'a mentionné *en passant*.
- (b) Mellesleg említette.
Nebenbei, er hat es erwähnt.
By the way he mentioned it.
D'ailleurs il en a parlé.
- (a) Mellette dolgozik.
Er arbeitet *neben ihm*.
He is working *with him*.
Il travaille *auprès de lui*.
- (b) Mellette dolgozik.
Dabei arbeitet er.
Besides this he also works.
En outre, il travaille.
- (a) Miattam késheet.
Das ist wohl meine Schuld, wenn er sich verspätet.
He may be late *because of me*.
C'est à cause de moi qu'il a du arriver en retard.
- (b) Miattam késheet.
Meinetwegen kann er sich verspäten.
For all I care he may be late.
* *Pour ce qui est de moi*, il a pu arriver en retard.
- (a) Nagyban vásárolt.
Er kaufte *im großen* (vagy: *en gros*).
He has bought *whole sale*.
Il achetait *en gros*.
- (b) Nagyban vásárolt...
Er war eben mitten im Kaufen...
He was in the thick of shopping...
Il était juste en train de faire ses achats...
- (a) Nekem fizethet.
Mir kann er zahlen.
He can pay *to me*.
Il peut payer *à moi*.
- (b) Nekem fizethet.
Mir kann er zahlen
As to me he can pay.
A ce qui me concerne, il a beau payer.
- (a) Például állította.
Er hat ihn *als Vorbild* (vor Augen) gestellt.
He mentioned it *as an model*.
Il a parlé de lui *comme d'un cas modèle*.
- (b) Például állította.
Er hat *zum Beispiel* behauptet...
For example he declared...
Il prétendait *par exemple*...

4. Az eljárás formális egyöntetűségével sajátos ellentétben áll az ellentétpárok szemantikai sokfélesége.

Néhány esetben a nyomaték az indulatszót különbözteti meg a kötőszótól (*csak, csakhogy, de, hogy*).

Máskor különböző határozófajtákat jelöl. A nyomaték jelzi, hogy az *azalatt, előtte, erre* helyhatározó, a *lassan* módhatározó, az *egyre* célhatározó, az *egyszer* számhatározó — és nem időhatározó. Ugyancsak a nyomaték különbözteti meg a határozott (abszolút vagy relatív) időpontot jelölő *egyszer-t, először-t* a 'hajdan, valamikor' jelentésű *egyszer-től* és a pusztá előidejűséget jelző *először-től*, a cselekvés végpontját megjelölő *addig-ot* az egyidejűséget jelző *addig-től*. Az *emellett, ezen kívül, ezen túl* nyomatékos, ha valóságos helyre utal, hangsúlytalan mint képes helyhatározó. Az *azért* nyomatékos, amikor okhatározó, és hangsúlytalan mint megengedő határozó. A *lehetőség szerint* hangsúlytalan mint feltételhatározó, nyomatékos mint módhatározó. Az *egyszerre, az éppen* nyomatékos mint idő-, ill. módhatározó. A cselekvés hirtelen beálltát jelző *egyszerre, éppen* viszont hangsúlytalan. A cselekvés hirtelen beállását jelző *egyből* erős nyomatékot kap, mely az állítmány nyomatékát is abszorbeálja. Amikor az *egyből* állandó határozó, az állítmány is nyomatékos.

A kisebb vagy nagyobb nyomaték alapján ismerjük fel tehát, hogy a kisebb vagy nagyobb szemantikai súllyal (hírértékkel) bíró szófajjal vagy mondatrészszel van-e dolgunk. Bajos lenne azonban ezekből az esetekből kiindulva valamiféle általános szemantikai szabályt felállítani.

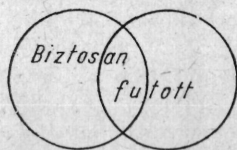
Az „Alig várom” mondat jelentését, sajátos módon, ellentétére fordítja a nyomaték eltolódása. „Alig várom!” azaz: 'Nagyon várom', hiszen: 'Alig győzőm kivárni!' Mintha a háttérben rejlő felkiáltást tükrözné ilyenkor a hanglejtés is (vö. 00. ábra). A két hangsúlytalan szótag a visszafojtott várakozást is érzékeltetheti. Belejátszhat az „Egyre (csak) vár” is, mint analóg szerkezet. Lehetséges, hogy részben a német „Ich kann es kaum abwarten”-től kölcsönözte jelentését a mondat, a németes nyomatékéloszlással együtt. Alighanem megfelelő német mondatok tükröképe az „Egyben kérte” („Zugleich bat er ihn”), az „Egészen tönkrement” („Er ist ganz zu grunde gegangen”), az „Elég ostoba” („Genug dumm”).

5. Kialakíthatók a mondatpárokból ennél homogénebb csoportok is. Az esetek nem kis részében módhatározóval áll szemben egy — első pillanásra — ugyancsak módhatározónak látszó (vö. SIMONYI Zs., Magyar nyelvtan 1879, 168) mondatrész: (a) „Biztosan (= nagy biztonsággal 'steadily') futott.” (b) „Biztosan (= bizonyára, alighanem) futott ('he must have run').”

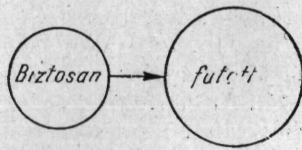
A két szerkezet homonimiája mélyenjáró szintaktikai és logikai különbséget takar. H. MOLNÁR ILONA behatóan elemezte a két szerkezet közötti különbséget (MNY. LV-1959, 357—361; Nyelvtani tanulmányok 1961, 143—154. A továbbiakban erre az utóbbi tanulmányára utalunk.) Határozott különbséget tesz a valóságos határozók és a belük olykor homonim módosító szók között a Mai Magyar Nyelv Rendszerében DEME LÁSZLÓ (II, 480).

Az első (a) mondatban a *biztosan* valóban módhatározó, az állítmány determinánása és vele szoros egységet képez. Sokkal lazább a szerkezet két tagja közötti kapcsolat a második (b) mondatban. A szintagma második tagja, az állítmány alanyi mellékmondatként rendelhető alá a szerkezet első tagjának kifejtéséből adódó főmondatnak: „Szinte biztosra vehető (vagy valószínű), hogy futott.” (Vö. H. MOLNÁR ILONA Nyt. 147.)

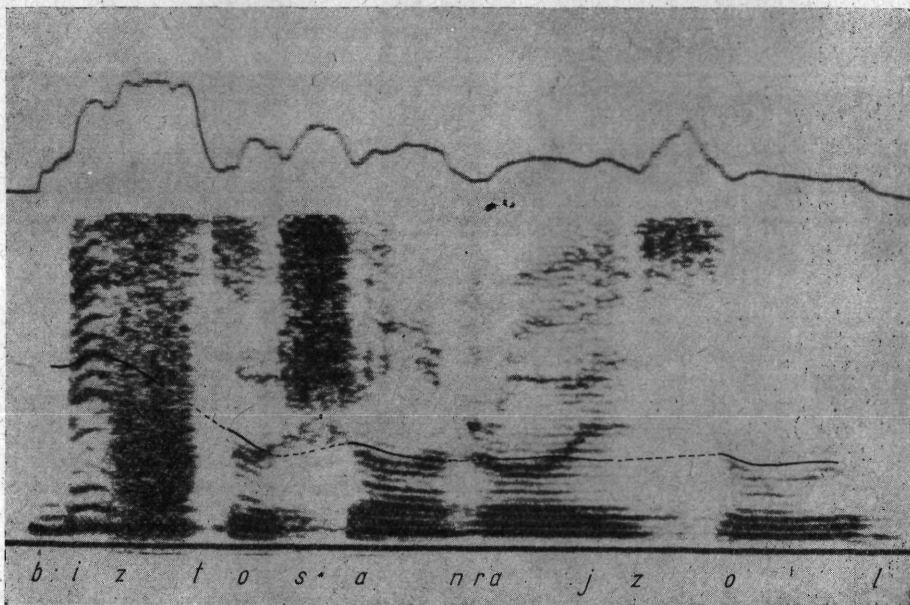
Az első mondatban (a) a *biztosan* leszűkíti a *futott* fogalomkörét, mivel új fogalmi jegyekkel egészíti ki. (Kevesebben futnak biztosan, mint ahányan futnak.) A két mondatrész viszonyát két egymást metsző körrel ábrázolhatjuk, ahol az első kör a *biztosan*-nak a második kör *futott*-nak, a két kör közös területe pedig a teljes szerkezet fogalmi területének felel meg (vö. 1a és 2. ábra).

a)

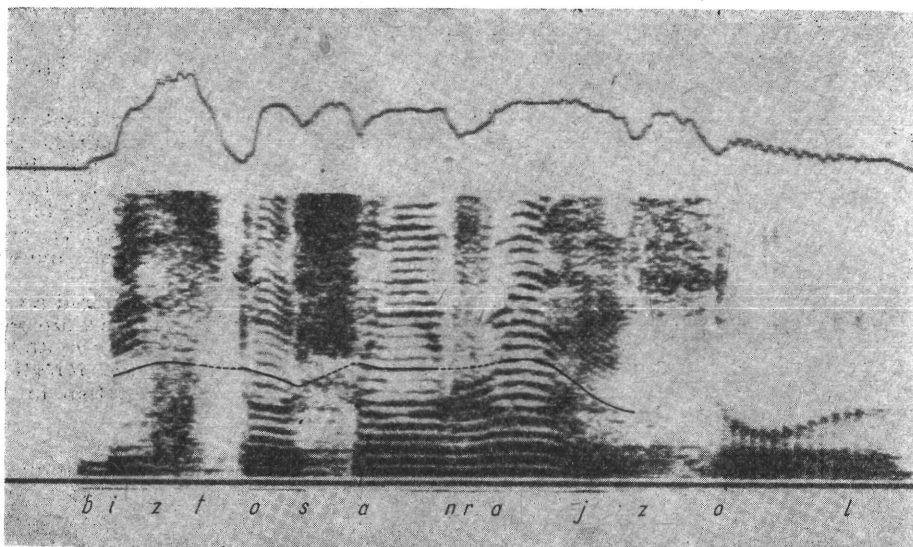
b)

A második mondatban (b) nem ez a helyzet. A *biztosan* ezúttal nem szűkíti le a *futott* fogalomkörét. Nem is érinti egymást a két kör. Nem azt állítjuk, hogy ilyen vagy amolyan módon futott. A *biztosan* nem az állítmány determinánsa. Azt a körülményt fejezi ki, hogy a beszélő valószínűnek tartja, hogy az illető futott. Ez a körülmény nem tartozik hozzá a mondat állítmányának tartalmához, hanem a beszélőnek saját kijelentéséhez való viszonyát határozza meg. Modális, pragmatikus funkciója van. Úgy is mondhatnánk, hogy az (a) mondatban a *biztosan* belső körülményt, a (b) mondatban pedig külső körülményt jelez. „Az állításnak a módját jelzik, nem a cselekvését” írja BALOGH PÉTER (A határozók osztályozása: Nyr. XXVI-1897, 351). H. MOLNÁR ILONA szerint a (b) típusú „határozók”: „nem a cselekvés, történés

módját határozzák meg, hanem a cselekvés, történés tényéről állítanak valamit” (Nytt. 145). Ha az (a) szerkezetet két egymást metsző körrel ábrázoljuk, akkor a (b) szerkezetet két egymással összekötött körrel ábrázolhatjuk (vö. 1b és 3. ábra).

A nyomatékos *biztosan* általában a nyomatékaltalan *bizonyosan*-nal áll szemben a köznyelvben. A nyomatékaltalan *biztosan* voltaképpen ennek helyére lépett. Másfelől a *bizonyosan* is szerepelhet vagy szerepelhetett még nemrégén, módhatározóként. „Bizonyosan tudja, hogy jó úton vagyunk?” (MIKSZÁTH, ÖM. XXI, 177.) Itt a *bizonyosan* az állítmány determinánsa, leszűkíti az állítmány fogalomkörét. Az a kérdés éppen, hogy az illető bizonyosan tudja-e vagy csak sejtí, hogy jó úton járnak. A „Mai magyar nyelv rendszere”, melyből a példát idézzük, helytelenül jár el, amikor módosítószóként idézi, hiszen saját meghatározása szerint a módosítószó a beszélőnek a mondat tartalmára vonatkozó egyéni állásfoglalása (260). Ez a nyomatékos *bizonyosan* semmiképpen sem állítható a *persze*, a *nyilván* vagy a nyomatékaltalan *bizonyosan* módosító szókkal egy sorba.

Az idézett mondatpárok közül jó néhány idesorolható, mivel ugyanaz áll rájuk, amit a *biztosan* (*bizonyosan*) határozószóval kapcsolatban mondtunk, a nyomatékaltalan (ál-)határozókra pedig nagyobbára mindaz, amit H. MOLNÁR ILONA a (meg nem nevezett) határozó alakú mondatrészről megállapított. A (b) típusú mondat felbontásakor az ál-határozóból főmondat lesz, az állítmányból többnyire tárgyi vagy alanyi alárendelt mondat.

- (a) Általában beszéltek róla (= Nem mentek bele a részletekbe.)
- (b) Általában *beszéltek* róla (= Többnyire beszéltek róla.)
- (a) Érthetően megmondta (= Mindenki megérthette).
- (b) Érthetően *megmondta*. → Érthető, hogy megmondta.

- (a) *Különös módon felelt* ('in einer sonderbaren Weise').
 (b) *Különös módon felelt.* → *Különös, hogy felelt.* ('Par extraordinaire, il a répondu.')
- (a) *Láthatóan égett* (= Látszott a tűz).
 (b) *Láthatóan égett.* → *Úgy látszott, hogy égett.*
- (a) *Látszólag nyugodt* (= Csak látszatra).
 (b) *Látszólag nyugodt.* → *Úgy látszik, hogy nyugodt.*
- (a) *Mellesleg említette* (= mellékesen).
 (b) *Mellesleg említette.* → *Mellesleg megjegyzem, hogy említette.*
- (a) *Például állította* (= példaképül).
 (b) *Például állította . . .* → *Például felhozhatjuk, hogy állította . . .*
- (a) *Röviden* (= néhány szóval) *válaszolt.*
 (b) *Röviden, válaszolt.* → *Röviden azt mondhatnánk, hogy válaszolt.*
- (a) *Tudtommal távozott* (= engedéllyel, legálisan).
 (b) *Tudtommal távozott.* → *Úgy tudom, hogy távozott.*
- (a) *Természetesen* (= természetes módon) *beszél angolul.*
 (b) *Természetesen beszél angolul.* → *Természetes dolog, hogy beszél angolul.*

Tudjuk, hogy „a nem egyszerű állítmány a főhangsúlyos alany vagy bővítmény mögött” fordított szórendű (MNYR II 491). Ennek megfelelően az (a) csoportban szereplő nyomatékos határozók után fordított szórend áll az esetek többségében, így a helyhatározó *azalatt, előtte, erre, a célhatározó egyre, a számhatározó egyszer, a módhatározó általában, biztosan, különös módon* stb. után. Egyenes a szórend az „összefoglaló”, fokozó jellegű *egészen, igazán* [= nagyon] után (vö. MNYR II 492 és k.). A (b) csoport viszonylag nyomatéktalan határozó-féléi után viszont egyenes szórend következik minden esetben. Pl. „*Tudtommal utazott el*”, de: „*Tudtommal elutazott*”.

Az (a) csoportban szereplő nyomatékos indulatszavak után egyenes marad a szórend („*Csakhogyan elfelejtette!*”). Az (a) csoportbeli határozók után is egyenes a szórend, ha nyomatékuk nem erősebb az igéénél: „*Egyből elbuktatta*”, „*Egykor összejöttek*”, „*Egyszer meglátogatom*”, „*Érthetően megmondta*”, „*Hamar megjöttek*” (vö. MNYR II 488), de: „*Egyből buktatta el*”, „*Egykor jöttek össze*”, „*Egyszer látogattam meg*”, „*Hamar jöttek meg*”.

Néhányszor a fordítás során is főmondattá és alanyi vagy tárgyi mellékmondattá bomlott fel a (b)-típusú mondat. Az esetek többségében az átalakulási folyamat megrekedt egy közbülső fokon: az ál-határozóból embrionális mondat-féle szerkezet alakul, melyet szünet (vagy szünetet jelző hanglejtés) választ el, az ütemelőzővel jelzett, második tagmondattól. A két mondatot a hanglejtés alapján és a (többnyire realizált) szünetre való tekintettel kettősponttal jelölhetnénk:

- En général: on en parlait (*általában*).
 By the way: he mentioned it (*mellesleg*).
 Par extraordinaire: il a répondu (*különös módon*).
 For example: he declared . . . (*például*).
 To my knowledge: he has left (*tudtommal*).

Változatában már igei állítmány jelenik meg:

- As far as I know, he has left (vö. a francia és német fordítással).

A fordítások jelzik tehát az ál-határozóban rejlő virtuális mondatot, s többnyire az is kifejezésre jut, hogy ez az alakulóban levő mondat nem egyenértékű a kifejtett tagmondattal. Némely esetben különösen nehézkesen hat az implicit (kettősponttal jelezhető) szintaktikus kapcsolat kifejtése, explicitálása:

Pontosan jöttek. → Pontosán meghatározva: jöttek. → Ha pontosan meg akarnánk határozni a dolgot, azt kellene mondanunk, hogy jöttek.

Alapjában elhibázott. → Alapjában véve: elhibázott. →
→ Ha alapjában nézzük a dolgot, azt kell mondanunk, hogy elhibázták.

Az utóbbi esetben a minősítést tartalmazó főmondathoz egy feltételes alárendelt mondat is tartozik. Máskor a főmondat egészül ki új tartalmi elemekkel:

Legalább ketten lesznek. → Annyi előnye volt legalább a dolognak, hogy ketten lesznek.

Új elemekről kell ezúttal beszélnünk, mivel a minősítő jellegű mondatrészek átalakítására nem tudnánk olyan általános szabályt adni, melynek alapján a legalább-ból a fenti tagmondat keletkeznék.

A kivételesen átalakításakor megengedő mellékmondatot kapunk, az állítmány pedig ellentétes kötőszóval kapcsolódik.

Kivételesen jó. → Bár ez kivételes dolog, ezúttal azonban jó volt.

Az automatikus transzformálás néha szemantikai szempontból többé-kevésbé téves eredményhez vezethet:

Igazán megtehetnéd. → *Igazán úgy gondolom, hogy megtehetnéd. (Ehelyett: „Igazán nem lenne olyan nagy dolog a számodra, ha megtegnéd.”)

Vagy akár a prototípusként idézett mondathoz visszatérve:

Biztosan futott. → *Biztosan tudom, hogy futott. (Holott: „Valószínű, hogy futott.”)

Az eredeti modális, bevezető jellegű határozó néha nyomtalanul feloldódik a belőle kialakult mondatban:

Egészen tönkrement. → Szinte azt mondhatjuk, hogy tönkrement.

Egyenesen rohant. → Szinte azt mondhatjuk, hogy rohant.

Elég ostoba. → Ez bizony szerintem ostobaság. → Nekem az a véleményem, hogy ostoba (, ha ezt tette).

Véletlenül várt rá. → Most az egyszer tévedsz: várt rá.

A minősítést tartalmazó egyszerű mondat átalakítására tehát bajos lenne gépiesen alkalmazható szabályt adni. Az általános szabály talán ez lehetne: „(1) Keresd meg a minősítőnek megfelelő melléknevet vagy igét

a szótárban (pl. érthetően → érthető; állítólag → állít); (2) alakítsál belőle névszói, ill. megfelelő számú és személyű igei állítmányt (Érthető, . . .; [Azt] állítják, . . .); (3) Az egyszerű mondat állítmánya elé tedd ki a *hogy* kötőszót (Érthető, hogy megmondta. [Azt] állítják, hogy beteg.)” A szabály alkalmazása azonban ritkán vezetne kielégítő eredményre. Ez annyit jelent, hogy a bevezető jellegű modális határozó jelentése többnyire nem vezethető le a szó alapjelentéséből mondatbeli szerepének ismeretében.

Ha nem is tudunk automatikusan módhatározóból minősítőt előállítani, az utóbinak mondatbeli funkciója világos. Minden esetben modális kijelentést tartalmaz, mely az állítmányban foglalt kijelentést bevezeti, minősíti, azaz előre jelzi, hogyan vélekedik a beszélő erről a kijelentésről.

A minősítő kategóriája szűkebb, mint a módosító szóé, mely a „Mai magyar nyelv rendszere” szerint (I, 260 és kk.) a kérdőszót (*vajon -e*), tagadőszót (*nem, se—se, úgyse*), az *igen-t*, a felkiáltószót (*de, be*) is magában foglalja. Mint a módosító szók általában a minősítő is pragmatikus funkcióval bíró logikai terminus („logical term in a pragmatic capacity”, vö. H. REICHENBACH, *Elements of Symbolic Logic* 336 és kk.).

Egyébként, úgy hisszük, hogy a *módosító szó* elnevezés nem szerencsés. A határozó is módosítja az állítmány jelentését. Sőt: éppen a determináns módosítja közvetlenül a determinált mondatrészt. A modern logikai irodalomban használatos *funkcionális módosító* terminus a nyelvi kategóriák közül éppen a határozóhoz áll legközelebb (REICHENBACH, *Elements* 301 és kk.). A módosító szók pragmatikus jellegét jobban tükrözi a minősítő szó. Mivel nem az állítmányra, hanem az egész mondatra, kijelentés egészére vonatkozik és voltaképpen mondatértékű kifejezés, indokolt lenne a *mondathatározó* terminus is, melyet Elekfi László javasolt lektori véleményében. Az alapjában, bizonyosan, természetesen típusú szókat bevezető minősítőkként tarthatnánk nyilván.

Szűkebb a bevezető jellegű minősítő szó fogalomköre H. MOLNÁR ILONA *x*-kategóriájánál is, melybe nemcsak modális szerepű mondatrészek tartoznak, — a szerző határozottan kiemeli a vizsgált szófaj (vagy mondatrész?) objektív jellegét („sokkal gyakrabban adják objektív vagy annak szánt értékelését a cselekvés, történés tényének, s e tekintetben közelebb állnak a valóságos határozókhöz” 146) — hanem például a nyomatékos *véletlenül* is a „Véletlenül maradt el” mondatban. A nyomatékos *véletlenül* az „okkal maradt el” ellentéte, az elmaradás okának hiányát jelzi, hozzátartozik a kijelentéshez. A mi kategóriánkba csak a bevezető-minősítő funkciót betöltő nyomatékaltalan *véletlenül* tartozik:

Véletlenül elmaradt. → Nagyon tévedsz: elmaradt.

Más kérdés, hogy a beszélő értékelését objektívnek szánja-e vagy sem. A cselekmény értékelése mindenképpen pragmatikus jellegű: kívül áll magán az értékelt kijelentésen, melyre vonatkozik. A határozóval ellentétben a modalitást jelző minősítő nem módosítja közvetlenül a kijelentést tartalmazó állítmányt. A kijelentés objektív értéke szempontjából természetesen nem közömbös, hogy valakiről azt állítjuk-e, hogy „elkábult” vagy pedig azt, hogy „egészen elkábult”; azt, hogy „rohant” vagy pedig azt, hogy „egyesen rohant”. Nyilvánvaló, hogy az *egészen*, az *egyesen* csökkenti a kijelentés értékét. Lényegesen lassabb futásia, kisebb mérvű kábulásra vonatkozik ez a módó-

sított ítélet. A beszélő „egyenesen rohant” helyett azt is mondhatta volna, hogy „futott”, s „egészen elkábult” helyett, hogy „kissé elkábult”. Az ábrázolt tény szempontjából a két kifejezés esetleg egyenértékűnek tekinthető. A nyelvi ábrázolást tekintve azonban gyökeresen eltér a kettő. Az egyik esetben szemantikus síkon, közvetlenül ábrázoltuk az enyhe kábulást (helyesebben talán: a nagyfokú meglepetést, csodálkozást) és a futás tempóját. A másik esetben kerülő úton. Kijelentésünkkel mintegy túllóttünk a célon („elkábult”, „rohant”) és ezért jeleznünk kellett, hogy ezt a kijelentést nem kell egészen szó szerint venni. A két kifejezés ugyanarra a jelenségre („thing meant”) vonatkozik, de más-más lelki folyamatot tükröz.

Ha betűjelekkel ábrázoljuk az (a)-típusú („Péter biztosan futott”) és a (b)-típusú („Péter biztosan futott”) mondatok logikai szerkezetét, az (a)-típusú szerkezeteket talán így jelölhetnénk:

$$f[m(x)]$$

ahol x a cselekvő személyt (vagy tárgyat) jelöli (a jelen esetben Pétert), az f a személy (vagy tárgy) tulajdonságát, cselekvését (példánkban a futás tényét), az m pedig a tulajdonság (a cselekvés) minőségét pontosabban meghatározó, az f körét leszűkíti módosítót.

REICHENBACH az állítmánynak határozóval történő módosítását felsőbb fokú logikai függvények segítségével ábrázolja. A „Péter egyenesen rohant” kijelentést a következőképpen határozná meg:

$$er(x_1) = D_f (\exists f) \quad f(x_1) \cdot \varrho(f) \cdot \varepsilon(f),$$

ahol x_1 a cselekvő személyt (Pétert) jelzi, er az „egyenesen rohant” betűjele, az f az alánynak közelebről meg nem határozott cselekvését jelöli, a $\varrho(f)$ a cselekvést specifikálja (a cselekvés rohanás), az $\varepsilon(f)$ pedig még szűkebbre vonja a kört (az f egyenes irányban történt). A D_f a definíció, az $\exists$ az egzisztenciális kijelentés jele. Szavakkal elmondva: egy meghatározott x -nek tulajdonsága a biztos futás, ami annyit tesz, hogy van olyan cselekvés, mely ennek a bizonyos x_1 -nek a tulajdonsága és ez a cselekvés rohanás, méghozzá egyenes irányú.

A (b)-típusú szerkezetek képlete talán ez lehetne:

$$M[f(x)],$$

ahol az M a modalitás jele. (A logikai struktúra sematikus ábrája természetesen nem matematikai képlet.)

6. A határozós szó szerkezetben tehát gyakran esik a második tagra a súlyosabb nyomaték: $h + \acute{a}$. Ennek a képletnek felel meg a:

- (1) Sérthetetlen *vagyok*.   (2) Sokan *úsztak*.   (1) Biztosan *futott*.

mondat. Mégis: különféleképpen ítéljük meg mind a hármat. A (2) mondatot a „semleges” alapváltozattal, a „Sokan úsztak” mintával vetjük egybe, megállapítjuk, hogy az állítmány a vártnál erősebb nyomatékot kapott, és ebből arra következtetünk, hogy a beszélő az adott helyzetben ennek az elemnek tulajdonít nagyobb fontosságot: ezt emeli ki. A (3) mondat esetében a nyomaték hiánya a *biztosan* mondatbeli szerepét határozza meg: jelzi, hogy nem módhatározóval van dolgunk, hanem modalitást jelző, mondatértékű beveze-

